

Phan Châu Trinh (1872–1926)

Tác Giả: Saigon Echo sát m
Thứ Ba, 23 Tháng 3 Năm 2010 20:40

Phan Châu Trinh (chá Hán: 潘 州 淸; còn đác gái Phan Chu Trinh; 1872–1926),

hiáu là Tây Há, Hi Mã , tá là Tá Cán, là mát nhà thá, nhà văn, chí sĩ yêu nác thái cán đái cáa Viát Nam, ngáng i má đáu cho phong trào Duy Tân và có công lán trong viác láp Đông Kinh Nghĩa Thác.

Thân thá

Phan Châu Trinh sinh năm 1872, ngáng i làng Tây Lác, huyán Tiên Phác, phá Tam Ká nay thuác Xã Tam Lác Huyán Phú Ninh, tánh Quáng Nam. Thân sinh là Phan Văn Bình, mát võ quan nhá, táng tham gia phong trào Cán Váng trong tánh, làm chuyán ván sá phá trách viác quân láng, nháng vá sau trá thành nán nhân cáa sá chia rá nái bá.

Năm 1885, thân phá ông mát khi ông mái 13 tuái. Năm 1892, ông đi hác và nái tiáng hác giái. Bán cùng hác vái ông là Huánh Thúc Kháng (kém ông 4 tuái).

Hoán lá và con đáng đáu tranh

Phan Châu Trinh (1872–1926)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Ba, 23 Tháng 3 Năm 2010 20:40

Năm 1900, ông đ̄ C̄ nhân. Năm 1901, ông đ̄ Phó b̄ ng, đ̄ ng khoa v̄ i tī n sĩ Ngô Đ̄ c K̄ và Nguyễn Sinh S̄ c. Năm 1902, ông vào h̄ c Tr̄ ng H̄ u b̄ , sau ra làm Th̄ a bī n B̄ L̄ . Ít lâu sau ông b̄ quan, hō t đ̄ ng c̄ u n̄ c. Ông k̄ t giao v̄ i nhī u sĩ phu yêu n̄ c nh̄ Hū nh Thúc Kháng và Phan B̄ i Châu. Ông và Phan B̄ i Châu tâm đ̄ c v̄ nhī t huȳ t c̄ u n̄ c, nh̄ ng ông không tán thành đ̄ ng l̄ i c̄ a Phan B̄ i Châu đ̄ a vào Nh̄ t đ̄ đ̄ u tranh vũ trang ch̄ ng Pháp. Ông cùng các b̄ n đi kh̄ p Vī t Nam c̄ vũ đ̄ u tranh và liên k̄ t trí th̄ c, văn sĩ yêu n̄ c. Năm 1905, ông sang Nh̄ t B̄ n r̄ i sang Pháp ch̄ tr̄ ng đ̄ a vào Pháp đ̄ tī n hành c̄ i cách, th̄ c hī n t̄ do dân ch̄ , l̄ t đ̄ ch̄ đ̄ phong kí̄ n, làm cho dân giàu, n̄ c m̄ nh, tī n lên gī i phóng dân t̄ c.

Năm 1906, ông bí m̄ t sang Nh̄ t B̄ n ḡ p Phan B̄ i Châu, kh̄ i x̄ ng duy tân, c̄ i cách n̄ c nhà. Sau khi v̄ n̄ c, ông ra s̄ c tuyên truȳ n ch̄ tr̄ ng c̄ i cách c̄ a mình và đã tr̄ thành m̄ t trong nh̄ ng nḡ i lãnh đ̄ o xu h̄ ng c̄ i l̄ ng h̄ i đ̄ u th̄ k̄ 20.

Tháng 7-1907, Phan Châu Trinh ra Hà N̄ i tham gia gī ng d̄ y ở Đông Kinh nghĩa th̄ c, nh̄ ng bū i dī n thuȳ t c̄ a ông có r̄ t đông nḡ i đ̄ n nghe. Ông m̄ r̄ ng giao du v̄ i c̄ m̄ t sĩ nḡ i Pháp.

B̄ giam l̄ n th̄ nh̄ t

Năm 1908, v̄ Hà thành đ̄ u đ̄ c ở Hà N̄ i và phong trào ch̄ ng thū c̄ a nông dân Trung K̄ n̄ ra và b̄ th̄ c dân Pháp đàn áp, ông b̄ b̄ t đ̄ ra Côn Đ̄ o. Đ̄ n năm tháng 8 năm 1910, nh̄ có H̄ i Nhân quȳ n Pháp can thī p, ông đ̄ c tr̄ l̄ i t̄ do, nh̄ ng b̄ qū n thúc t̄ i M̄ Tho. Tuy nhiên, ông vī t th̄ cho Toàn quȳ n đòi đ̄ c sang Pháp hō c tr̄ l̄ i Côn Đ̄ o, nh̄ t đ̄ nh không ch̄ u c̄ nh b̄ giam l̄ ng ở M̄ Tho. Vì v̄ y, nhân đ̄ p có ngh̄ đ̄ nh ngày 31 tháng 10 năm 1908 c̄ a chính ph̄ Pháp v̄ vī c l̄ p m̄ t nhóm gī ng d̄ y tī ng Hán t̄ i Pháp, năm 1911, chính quȳ n Đông D̄ ng c̄ m̄ t đoàn giáo đ̄ c Đông D̄ ng sang Pháp, có c̄ Phan Châu Trinh và con trai là Phan Châu Đ̄ t.

Sang Pháp và b̄ giam l̄ n th̄ hai

Sang Pháp, ông ở nhà lū t sĩ Phan Văn Tr̄ ng, m̄ m̄ t hī u s̄ a ở nh̄ , s̄ ng thanh b̄ ch (Nguyễn T̄ t Thành cũng t̄ ng làm vī c t̄ i c̄ a hī u c̄ a ông). Ông tìm cách liên h̄ v̄ i nh̄ ng nḡ i trong Liên minh Nhân quȳ n và Đ̄ ng Xã h̄ i Pháp. Ông cũng có nh̄ ng cū c tī p xúc v̄ i

Phan Châu Trinh (1872–1926)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Ba, 23 Tháng 3 Năm 2010 20:40

các nhóm Việt kiều và các đảng phái tiến bộ, theo luận văn đề cử lập, tự do, dân chủ. Năm 1914, ông bị bắt giam vì tình nghi có liên hệ với những kẻ Địch. Nhờ sự can thiệp của Đảng Xã hội Pháp, nên ông mới được thả ra.

Ngày 19 tháng 6 năm 1919, ông cùng với Phan Văn Trường, Nguyễn Thế Truyền và Nguyễn Tất Thành soạn bản "Yêu sách của nhân dân An Nam" gửi cho Hội nghị Versailles, ký tên chung là Nguyễn Ái Quốc, làm nã ra "quả bom chính trị" chấn động tại nước Pháp.

Năm 1922 khi vua Khải Định sang Pháp dự lễ ở Marseille, ông viết mật thư dài bức tại Khải Định 7 điếu và khuyên vua về nước giúp, đứng làm nhóc quóc thủ (quen gọi là Thư Điếu Trường hay Thư Thủ t Điếu).

Văn nước và mật

Năm 1925, ông về Sài Gòn tiếp tục hoạt động theo xu hướng cộng hòa, kêu gọi dân quyên, dân sinh, dân khí.

Ông mất ngày 24 tháng 3 năm 1926 tại Sài Gòn. Sau khi mất, tinh thần yêu nước của ông vẫn còn vũ phong trào trong nước, đặc biệt là trong thanh niên, học sinh đã dậy lên phong trào đấu tranh đòi thả Phan Bội Châu và thả Phan Châu Trinh. Lễ tang ông được nhân dân tổ chức rầm rộ trong thành phố; bắt chấp sự ngăn cản của thực dân, cộng nước dậy lên phong trào làm lễ truy điệu Phan Châu Trinh, là một sự kiện chính trị nổi bật lúc bấy giờ.

Đám tang ngày 4 Tháng Tư ở Sài Gòn có 60.000 người tham dự đi hàng billion đũa tiễn linh cữu tới đường Pellerin ở trung tâm thành phố ra nghĩa trang gọi tên Tân Sơn Nhất.

Trong bài thơ thối ng tiếc ông của Phan Bội Châu có đoạn:

*Cả xã hội nhúng toan lên thơ ng bức
Gánh giang sông chng chút chnh nhng ai*

Phan Châu Trinh (1872–1926)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Ba, 23 Tháng 3 Năm 2010 20:40

*Đau đ̄ n thay! Tr̄ i ch̄ ng chịu nḡ i,
Nḡ i b̄ c t̄ i mà tr̄ i gī ng kéo l̄ i
Công nghī p s̄ ng ch̄ a ra vòng th̄ t b̄ i
Tū i ch̄ t nay đã tr̄ i ch̄ n mū i năm
Nh̄ b̄ n x̄ a khôn n̄ khóc th̄ m
M̄ t hàng ch̄ ḡ i thôn tâm cùng thiên c̄ !
K̄ t̄ n đ̄ ō y ai là nḡ i h̄ u l̄ ?*

Lăng m̄ c̄ a ông hī n̄ qū n Tân Bình, Sài Gòn và đ̄ c̄ x̄ p h̄ ng là Di tích l̄ ch s̄ c̄ p qū c gia.

Nhī u đ̄ ng ph̄ , tr̄ ng h̄ c đã mang tên ông: ph̄ Phan Chu Trinh̄ Hà N̄ i, ph̄ Phan Chu Trinh̄ H̄ i An; ḡ n đây có Đ̄ i h̄ c Phan Châu Trinh̄ t̄ i s̄ 2 Tr̄ n H̄ ng Đ̄ o-H̄ i An-Qū ng Nam. Năm 2006, m̄ t qū xã h̄ i có m̄ c̄ đích n̄ i tī p ch̄ tr̄ ng canh tân văn hóa đ̄ c̄ các trí th̄ c tâm huȳ t thành l̄ p mang tên Qū đ̄ ch thū t Phan Chu Trinh̄, sau đ̄ i thành Qū Văn hóa Phan Châu Trinh̄, do cháu ngō i c̄ a ông là bà Nguȳ n Th̄ Bình, nguyên Phó ch̄ t̄ ch n̄ c̄ CHXHCN Vī t Nam làm ch̄ t̄ ch.

Ch̄ tr̄ ng cách m̄ ng

M̄ c̄ dù r̄ t đau xót tr̄ c̄ c̄ nh nḡ i Pháp nḡ c̄ đ̄ i nḡ i Vī t Nam, quan đ̄ i m̄ c̄ a Phan Châu Trinh̄ tr̄ c̄ m̄ t ch̄ a nên đ̄ t nhī m v̄ khô̄ ph̄ c ch̄ quȳ n qū c gia, đ̄ c̄ l̄ p dân t̄ c, mà nhī m v̄ c̄ p bách là ph̄ i:

- Khai dân trí: b̄ l̄ i h̄ c t̄ m ch̄ ng trích cú, m̄ tr̄ ng d̄ y ch̄ Qū c nḡ , kī n th̄ c khoa h̄ c th̄ c đ̄ ng, bài tr̄ h̄ t̄ c xa hoa.

- Ch̄ n dân khí: th̄ c t̄ nh tinh th̄ n t̄ l̄ c t̄ c̄ ng, m̄ i nḡ i giác nḡ đ̄ c̄ quȳ n l̄ i c̄ a mình, gī i thoát đ̄ c̄ n̄ c đ̄ c chuyên ch̄ .

- H̄ u dân sinh: phát trī n kinh t̄ , cho dân khai hoang làm v̄ n, l̄ p h̄ i buôn, s̄ n xū t hàng n̄ i hóa...

Phan Châu Trinh (1872–1926)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Ba, 23 Tháng 3 Năm 2010 20:40

Phan Châu Trinh yêu cầu chính quyền thu thuế địa sản địa chính sách cai trị hiện hành để có thể giúp nhân dân Việt Nam từng bước tiến đến văn minh. Ông đề cao phương châm "Tự lực khai hóa", vận động hàng loạt cùng chí hướng cùng nhau đứng lên đấu tranh, tuyên truyền từng bước vận động dân quyền.

Phan Châu Trinh rất hoan nghênh việc Phan Bội Châu đã vận động được một số học sinh ra nước ngoài học tập và phổ biến những tài liệu tuyên truyền giáo dục quần chúng dân trong nước. Song, ông phê phán việc chấp nhận những bước thoái bộ và từ bỏ những bước hoàng của Phan Bội Châu.

Trong thời gian cho Toàn quyền Beauville ngày 15 tháng 8 năm 1906, Phan Châu Trinh chỉ trích chính phủ Pháp không lo mang khai thác hóa cho dân mà chỉ lo thu thuế cho nhiều, do đó dân đã khổ càng khổ hơn. Ông đề nghị chính phủ Đông Dương nên thay đổi thái độ đối với sĩ dân nước Nam, cần tiến hành chính sách cai trị. Bước này đã gây tiếng vang lớn trong nhân dân, công khai nói lên tâm trạng bất mãn của dân chúng và khuyến khích quy tụ tâm chí biến hiện trạng của đất nước.

Ông cũng vận động điểu trăn vận chuyển để tranh chấp sưu thuế năm 1908 ở miền Trung Việt Nam góp phần Liên minh Nhân quyền.

Cũng trong thời gian này, ông vận động Pháp-Việt liên hiệp học sinh Tân Việt Nam, cho rằng không thể nhìn Việt Nam một cách cô lập mà phải đặt trong mối quan hệ với thế giới, trước hết là với các nước lân cận và với nước Pháp, cũng như không thể chỉ nhìn hiện tại mà phải nhìn lịch sử đã qua và phải tìm hiểu xu thế phát triển sắp tới, từ đó nên cách nhìn cách nghĩ mới.

Nhân chứng

Phan Châu Trinh là một tấm gương sáng trong phong trào Duy tân đầu thế kỷ 20. Ông là một nhà yêu nước có nhiều suy nghĩ tiến bộ. Có thể xem ông là người có tư tưởng dân chủ sớm nhất trong số các nhà yêu nước tiến bộ đầu thế kỷ.

Đặc biệt hơn nữa là con đường ông chọn là con đường đấu tranh ôn hòa, bất bạo động. Đây là điểm khác biệt giữa ông và Phan Bội Châu.

Phan Châu Trinh (1872–1926)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Ba, 23 Tháng 3 Năm 2010 20:40

Phan Châu Trinh xem v̄ n đ̄ dân ch̄ còn c̄ p bách h̄ n đ̄ c l̄ p và tin r̄ ng có th̄ dùng lū t pháp, cách cai tr̄ có quy c̄ theo kī u Âu M̄ đ̄ quét s̄ ch nh̄ ng h̄ b̄ i c̄ a phong kī n.

V̄ i tinh th̄ n yêu n̄ c n̄ ng nhī t, sū t đ̄ i ḡ n bó v̄ i v̄ n m̄ nh đ̄ t n̄ c, v̄ i cū c s̄ ng sôi n̄ i, gian kh̄ và thanh b̄ ch, ông x̄ ng đáng đ̄ h̄ u th̄ nḡ ng m̄ .

Tác ph̄ m

- Tây H̄ thi t̄ p,
- Santé thi t̄ p (ḡ m h̄ n 200 bài th̄);
- Th̄ th̄ t đ̄ i u (th̄ v̄ ch 7 t̄ i c̄ a vua bù nhìn Kh̄ i Đ̄ nh);
- Giai nhân k̄ nḡ dī n ca;
- T̄ nh qū c h̄ n ca I, II (th̄ hī u trī u, th̄ c t̄ nh đ̄ ng bào, t̄ o dân khí m̄ nh, đ̄ cao dân quȳ n);
- Trung K̄ dân bī n t̄ ng oan th̄ y m̄ t ký;
- Các b̄ c th̄ ḡ i Toàn quȳ n Beau, ḡ i Nguȳ n Ái Qū c, ḡ i nḡ i h̄ c trò tên Đông, và các bài dī n thuȳ t v̄ "Đ̄ o đ̄ c và luân lý Đông Tây", v̄ "Quân tr̄ ch̄ nghĩa và dân tr̄ ch̄ nghĩa".

Tham kh̄ o

Phan Châu Trinh (1872–1926)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Ba, 23 Tháng 3 Năm 2010 20:40

- Marr, David. Vietnamese Tradition on Trial 1920-1945. Berkeley, CA: University of California Press, 1981.